

Тропоље и Западне стране

мр Синиша Шолак

Нови Сад, 09. 02. 2025. године

Тропоље и Западне стране

-
- Носилац пројекта, удружење са сједиштем у Гламочу
  - Година оснивања: 2019.
  - Почетак реализације пројекта: 2016.
  - Партнери пројекта: Матица српска Нови Сад, Филолошки факултет у Бањалуци, Матица српска - Друштво пријатеља у Црној Гори, Задужбина „Кнез Мирослав Хумски“ из Требиња, Секретаријат за вјере РС из Бањалуке

Зашто овај назив?

-
- Тропоље је некада обухватало простор Гламочког, Ливањског и Дувањског поља,
  - Западне стране – простор западније од Тропоља, а такође је обухват истраживања (Граховско и Дрварско поље)
  - Активност иду и шире, због обиља материјала и изазовности посла

Циљеви пројекта

-
- I. Циљ пројекта – истраживања која се односе на историју, умјетност, религију, језик и књижевност на подручју Тропоља
- II. Специфични циљ – палеолошка истраживања на подручју Тропоља, фокусирана на ћириличке споменике
- Специфични циљ 1 - мапирање, документовање и систематизација ћириличних споменика на подручју Тропоља,
  - Специфични циљ 2 – оснивање школе палеологије, уз укључивање студената партнерских универзитета,
  - Специфични циљ 3 – формирање туристичке понуде базиране на културно-историјском наслеђу, а у циљу остваривања одрживости цијелог концепта.

Зашто овакви циљеви?

-
- Простори обилују материјалним налазима и доказима,
  - Простори су некада били насељени претежно српским становништвом,
  - Простори су сада изразито запуштени и напуштени,
  - На овим просторима на се интензивно губи ћирилица

Циљна група

-
- **Истраживачка заједница** у конзорцијуму који би се формирао са циљем реализације пројекта, студентска популација, становништво подручја Тропоља, као и потенцијални туристи.
  - **Разлози за одабир ових циљних група**
    - Потреба за стручном и аргументованом обрадом материјала,
    - Изазов који процес нуди истраживачима жељним афирмације,
    - Чињеница да су употребљиви резултати једини прави резултати.

Резултати пројекта

- Промотивне публикације из историје, културе и књижевности, намијењене широј јавности и туристима,
- Мапа локација ћириличких споменика на подручју Тропоља, намијењена научним установама и институцијама,
- Зборник (или атлас) са ситематизованим археолошким локалитетима и споменицима, те њиховом анализом,
- Програм теренске наставе за студенте партнерских унверзитета,
- Развијен програм туристичке понуде базиран на културно-историјском наслеђу.

Методологија

Методологија истраживања је осмишљена уз уважавање свих претодно постављених циљева и анализираних околности које чине правила у напуштеним, запуштеним и девастираним просторима са претежном старачким становништвом и мноштвом напуштених села, запуштених гробаља и девастираних споменика са драгоценим садржајима који показују просторни и физички континуитет ћириличног наслеђа на овим просторима, вијековима насељеним српским становништвом.

Редосљед поступака

1. Проучавање архивске грађе што ширег обухвата, јер су терени углавном напуштени и иде се у неизвјесност,
2. Успостављање контаката са локалним становништвом (ако га има) ради вођења на терену и крчења локација,
3. Успостављање контакта са локалном управом ради постизања степена јавности активности (смањење ризика од непријатности на терену).

Редосљед поступака

---

4. Прегледање активних гробаља лоцираних уз помоћ топографских карата и водича (ако их обезбиједимо),
5. Прегледање усамљених споменика и заборављених локација уз помоћ водича, јер их је готово немогуће наћи самостално у депопулисаним срединама,
6. Снимање натписа којем претходи крчење локације, чишћење патине, исушивање и сјенчење кредом, попуњавање онога што би могла бити слова графитом...

Редосљед поступака

---

7. Транслитерација натписа у кабинетским условима због предности коришћења технике, јер са најчешће ради о огромним оштећењима због којих је прецизно ишчитавање на лицу мјеста немогуће,

8. Објављивање издања у штампаном и електронском облику, из напомену да се ради о едицији са успостављеним техничким стандардима. Сва издања су двојезична (српско – енглеска) и по објављивању у штампаном облику бивају представљена и доступна на нашој страници **paleologija.com**

Објављена издања

1. Ћирилички споменици Гламочког поља – Пола миленијума ћириличке писмености Гламоча (2019. године)
2. Ћирилички споменици Грахова (2020. године)
3. Ћирилички споменици Дрвара (2023. године)

Специфичности - Гламоч

Гламоч се појавио као изазов због чињенице да је био први у едицији, са огромним површинама, много напуштених села. Поред усамљених споменика, има и 102 православна гробља са споменицима импресивне старости и димензија. Стари начин писања задржао и до 20 вијека.

Специфичности - Гламоч

Гроб Милутина Маројевића, 15. вијек, растумачен 2016. године

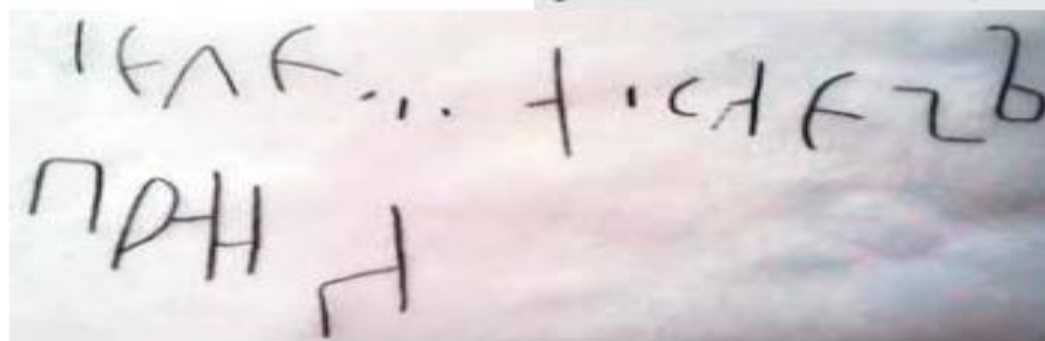
*Дужа бочна страна споменика са натписом
Longer side of the monument with the inscription.*

Специфичности - Гламоч

Гроб кнеза Пријана из раног 16. вијека

*Овдје лежи кнез Пријан.
Prince Prijan lies here.*

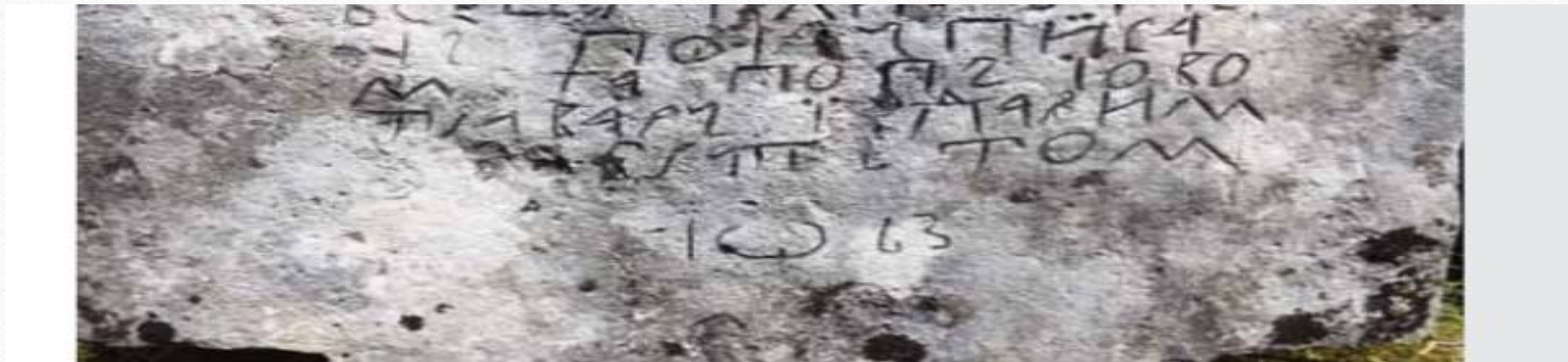
СЕ ЛЕЖИ КНЕЗЪ
ПРН(Ъ)

СЕ ЛЕЖИ КНЕЗЪ
ПРН(Ъ)

Специфичности - Гламоч

Примјер старог и новог начина означавања године на Градском гробљу

Специфичности - Грахово

-
- Специфичност Грахова је била у чињеницама да је подручје обрађивано у доба короне (када је било јако тешко наћи водича) и да има узузетно мало становика,
  - Гробнице у простору некадашњих цркава као потврда вишевјековног континуитета националног живота,
  - Натписи са мјешавином ћирилице и ланинице на садашњим католичким гробљима

Специфичности - Грахово

Примјер укопавања у селу Губин

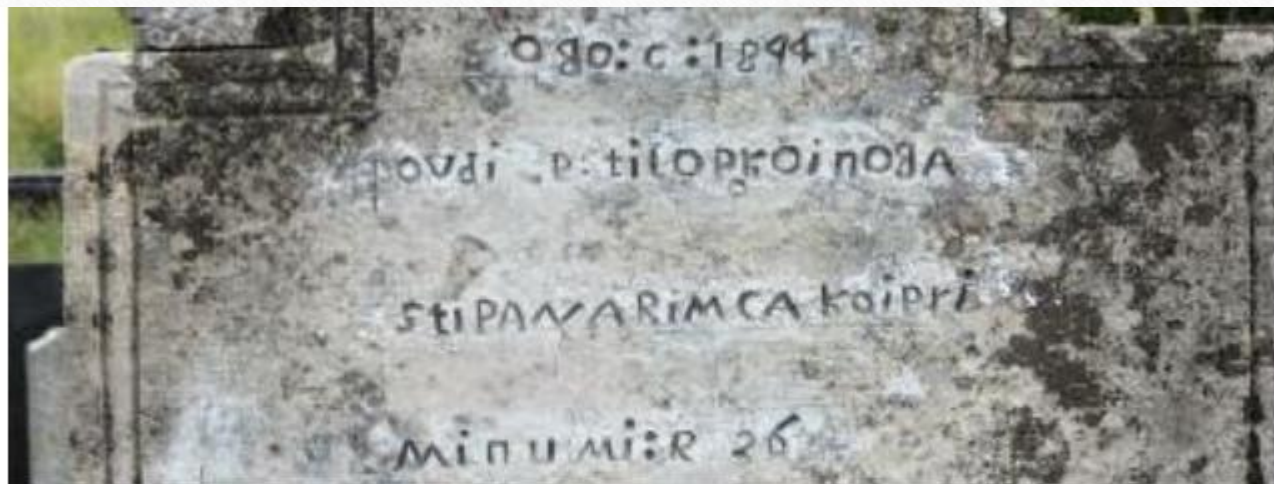

Специфичности - Грахово

Село Челебић –мјешавина писма на споменику

Споменик Стипана Римца у Челебићу који одражава комбиновање латинице и ћирилице. У првом реду ћирилично је слово В и С. Међутим, слово N у ријечима „покошнога“ и „примину“ одржава, могуће успомену на облик овог слова у старом систему ћириличног писма. У ријечи „Стипана“ усјечено је јасно латинично N.

Специфичности - Дрвар

-
- Терен испресијецан долинама, који је омогућавао независно функционисање становништва,
  - Изузетни налази на гробљима, који су били у добром стању,
  - Налаз у селу Бобољусци који буди машту, а налази се у склопу некрополе у црквеном дворишту,
  - Налази имена Висућ града у средњевијековним повељама

Специфичности - Дрвар

Биљег Иваниша Кукиловића из 1701. године у Врточама

Специфичности - Дрвар

Налаз у селу Бобољусци у склопу некрополе

Специфичности - Дрвар

Помен Висућ града у повељи из 1351. године

Повеља из 1351. године. Заокружено је име града Висући.

Активности и проблеми

Активности које су у току

1. Ћирилички споменици Ливна – фаза превода на енглески језик,
2. Ћирилички споменици Дувна – фаза теренских истраживања.

Чести проблеми у пројекту

1. Временска динамика због сложености поступка,
2. Појава извора који се након провјера покажу као недовољно валидни,
3. Финансирање појединих фаза због веома растегљиве динамике.

Аутор пројекта

Синиша Шолак, мр. сци

Дипломирани туризмолог – географ, ПМФ Бања Лука

Магистар просторног планирања, Географски факултет Београд

Члан сарадник Матице српске од 12. 04. 2024. године

Бави се палеографским и спелеолошким истраживањима.

Објављена издања

1. Гламоч – фотомонографија (2012. године),
2. Гламоч – тренуци града (2016. године),
3. Просторно – функционална трансформација насеља Гламочког поља (2017. године),
4. Ћирилички споменици Гламочког поља – Пола мијелнујума ћириличке писмености Гламоча (2019. године),
5. Ћирилички споменици Грахова (2020. године),
6. Ћирилички споменици Дрвара (2023. године).

**Хвала за
Вашу пажњу!**

paleologija.com